

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Северная Осетия -

Алания

УО АМС Алагирского района

МБОУ СОШ с.Дзуарикау

СОГЛАСОВАНО

завуч УВР

Кцоева А.Д.

№67-О от «28» 0823 г.

УТВЕРЖДЕНО

директор

Газданова Р.К.

№ 67-О от «28» 0823 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Осетинский язык»

для обучающихся 11 класса

Дзуарикау 2023

Ахуырадон программæ ирон æвзагæй 11 –æм къласы

Предметы актуалондзинад

Æвзаг у адæмы уд сæмæ зонд: цалыномæ сæвзаг цæра, уæдмæ цæрынц адæм дæр, рæзы сæмæ фидар кæны сæ национ культурæ, сæ национ хисæмбарынад.

Ирон æвзаг у нæреспубликæйы паддзахадон æвзæгтæй иу, ирон адæмы мадæлон æвзаг. Куыд уырыссаг, афтæ ирон æвзаг дæр у **филологон циклы** иу хай æмæ рæзын кæны скъоладзауы коммуникативон культурæ, æххуыс ын кæны йæ ныхасы рæстæн, уæрæх ын кæны йæ дунембарынад, хъомыл æй кæны нæ адæмы хуыздæр традицитæ æмæ æгъдæуттыл. Ирон сæвзаг ахуыр кæнын, уымæй, куыд сæмбæлы, афтæ пайда кæнын у стыр ахъаз фæсивæды патриотизмыл хъомыл кæнын, фидæны сæхсæнад аразджытæ цæттæ кæныны хъуыддаджы. Мадæлон сæвзаг зонын у нæ культурæйы ахсджиадæр фæрсæзтæй иу.

Ирон æвзаг ахуыр кæныны нысантæ:

- ахуырдаутæн æвзаджы тыххæй иумæйаг зонындзинæдтæ раттын; бацамонын, алы адæмæн дæр йæ æвзаг йæ национ хæзна кæй у, хъахъхъæнын æй кæй хъæуы;

- ахуырдауты дзырдæтæ æмæ грамматикон зонындзинæдтæ фæхъæздыгдæр кæныныл бакусын;

- дзургæ æмæ фысгæ ныхасы рæзтыл бакусын, скъоладзауты коммуникативон арахстдзинæдтæ æмæ зонындзинæдтæ фæуæрæхдæр кæнын;

- литературон æвзаджы нормæтимæ базонгæ кæнын, ныхасы уавæртæм гæсгæ сæ раст пайда кæныныл ахуыр кæнын.

Ирон æвзаджы 11 къласы ахуырадон программæ арæст у:

- Уæрæсейы Федерацийы закъон «Ахуырады тыххæй»;
- Ног ахуырадон стандарттæ;
- Цæгат Ирыстон-Аланийы модернизацийы комплексон проект;
- Ирон национ ахуырады концепци;
- Приоритетон национ проект «Нæ ног скъола»;
- Республикон программæ «Ирон æвзаг æмæ литературæ 1-11 кълаестæн»; йæ автортæ: **Тахъазты Харум, Дзампарты Ларисæ, Дзодзыккаты Зæидæ, Цопанты Ритæ**. Программæ сфидар кодта Республикæ Цæгат Ирыстоны – Аланийы Иумæйаг сæмæ профессионалон ахуырады министрæд.

- «Ирон æвзаджы чиныг» - 11 кълас - автор: Куыдзойты Анджелæ. Дзæуджыхъæу. 2012
Регианалон базисон ахуырадон пъланмæ гæсгæ ирон æвзаг ахуыр кæнынæн 10 къласы дих гонд **34 сахаты** афæдзмæ, къуыримæ та - **1 сахаты**.

Программæмæ гæсгæ мадæлон æвзаг ахуыр кæныны фæстиуджытæ сты ахæмтæ:

Удгоймагон (личностные) фæстиуджытæ:

1) скъоладзау хъуамæ бамбара, ирон æвзаг ирон адæмы национ-культурон хæзна кæй у, уый; мадæлон æвзаджы ахадындынад стыр кæй у адæймаджы интеллектуалон æмæ сфæлдыстадон гæнæнтæ райрæзынæн, удварн хъæздыгдæр кæнынæн;

2) бамбарын ирон æвзаджы эстетикон нысаниуæг; рæзын кæнын мадæлон æвзагæн аргъ кæнын, хи æвзагæй сæрыстыр уæвыны æнкъарæнтæ; ирон æвзаг ирон адæмы стырдæр

хæзнатæй иу кæй у, уый бамбарын; æвзаджы сыгъдæгдзинад æмæ культурæмæ бæрнон цæстæй кæсын фæцалх уæвын;

3) ныхас кæнгæйæ, ирон æвзаджы дзырдурат æмæ грамматикон мадзæлттæй раст пайда кæнын; хи ныхасмæ хъус дарын.

Метапредметон фæстиуджытæ сты:

- ныхасы хуызтæй пайда кæнынмæ арæхсын: хорз æмбарын дзургæ æмæ фысгæ ныхасы мидис (ныхасы сæр, тексты темæ, сæйраг хъуыды; сæйраг æмæ уæлæмхасæн информаци);

- стилистикон æгъдауæй æмæ сæ жанртæм гæсгæ алыхуызон чи у, ахæм тексттæ кæсын зонын (æвзаргæ каст, æмбаргæ каст æмæ æнд.);

- бакаст æрмæгæй (Интернетæй, дзыллон информацион фæрæзтæй, ахуырадон компакт-дисктæй) хъæугæ информаци равзарын зонын, алыхуызон дзырдураттæй пайда кæнынмæ арæхсын;

- арæхсын темæмæ гæсгæ æрмæг сæмбырд кæнынмæ, раст фæткыл æй равæрынмæ; хибарæй хъæугæ информаци ссарынмæ;

- алыхуызон текстты мидис кæрæдзиуыл барын, сæ стилистикон æмæ æвзаджы хицæндзинæдтæ иртасын;

- текст хи ныхæстæй радзурынмæ, текстæн пълан бацæттæ кæнынмæ, конспект ныффыссынмæ, аннотаци бацæттæ кæнынмæ;

- ныхасы уавæрмæ гæсгæ аразын, сæ функционалон хуызтæ, стилистикон ахуырст æмæ жанртæм гæсгæ алыхуызон чи сты, ахæм тексттæ;

- тексты арæзтмæ хъус даргæйæ, хи хъуыдытæ фысгæ æмæ дзургæ ныхасы хуызы æргом кæнынмæ;

- монологон ныхас (таурæгъ, æрфыст, тæрхон) аразынмæ; диалогон ныхасæй пайда кæнынмæ;

- хи ныхас аразын литературон æвзаджы орфоэпион, лексикон, грамматикон, стилистикон нормæтæм гæсгæ; фысгæ ныхасы пайда кæнын орфографион æмæ пунктуацион æгъдæуттæй (нормæтæй);

- дзургæйæ ныхасы этикетон нормæтæм хъус дарын;

- ахуырты рæстæг хи ныхасы хъæд æмæ мидисмæ хъус дарын зонын, хи ныхасы рæдыдтытæ раст кæнынмæ арæхсын; хи арæзт тексттæ редакци кæнын зонын;

- ахуырты (урокты) рæстæг æмгæртты 'хсæн раныхас кæнынмæ арæхсын; арæхсын чысыл доклад кæнæ рефераты мидис раггом кæнынмæ; диспутты æмæ быцæуты архайын зонын, хи хъуыдыйы растдзинад бафидар кæнынмæ арæхсын.

Предметон фæстиуджытæ сты:

1) æвзаджы сæйраг функцитæ иртасын; ирон æвзаджы паддзахадон нысаниуæг цæй мидæг ис, æвзаг æмæ адæмы культурæйы бастдзинад цы нысан кæны, мадæлон æвзаджы ахæдындзинад адæймаджы царды;

2) ирон æвзаджы наукон бындуртæ; ирон æвзагзонынады хæйттæ æмæ иуæгтæ, сæ бастдзинад;

3) лингвистикæйы бындурон æмбарынадтæ: лингвистикæ æмæ йæ сæйраг хæйттæ; æвзаг æмæ ныхас, дзургæ æмæ фысгæ ныхас; монолог, диалог æмæ сæ хуызтæ; ныхасы уавæр; хуымæтæг ныхасы, наукон, публицистикон, официалон-хъуыддаджы стильтæ; аив литературæйы æвзаг, ныхасы функционалон хуызтæ (таурæгъон, æрфыстон, тæрхон),

текст, текстты хуызтæ; æвзаджы сæйраг иуæгтæ, се 'ууæлтæ æмæ хицæндзинæдтæ, ныхасы мидæг сæ пайда кæнын;

4) ирон æвзаджы лексикæ æмæ фразеологийы нормæтæ зонин, ирон литературон æвзаджы нормæтæ (орфоэпион, лексикон, грамматикон, орфографион, пунктуацион) зонин, ныхасы этикетон нормæтæ зонин, раст сæ пайда кæнын;

5) æвзаджы сæйраг иуæгтæ æмæ грамматикон категоритæ зонин, иртасын сæ, ныхасы уавæртæм гæсгæ сæ раст пайда кæнын;

6) дзырды алыхуызон æвзæрстытæ (фонетикон, морфемикон, дзырдарæзтон, лексикон, морфологион) зонин, дзырdbаст æмæ хъуыдыйады синтаксисон æвзæрст, текстты иумæйаг æвзæрст кæнынмæ арæхсын;

7) лексикон æмæ грамматикон синонимтæ иртасын, хи ныхасы мидæг сæ пайда кæнын зонин;

8) мадæлон æвзаджы эстетикон функцитæ иртасын, аивадон литературон уацмысы текст æвзаргæйæ, ныхасы эстетикон ахуырст иртасын зонин.

Скъоладзауты арæхстдзинæдтæ (компетенцитæ):

Коммуникативон компетенци (арæхстдзинад) амоны, цæмæй скъоладзаутæ арæхсой ныхасы хуызтæй (дзургæ, фысгæ, хъусгæ) пайда кæнынмæ, ныхасы уавæртæм гæсгæ арæхсой сæ ныхас аразынмæ.

Æвзагон æмæ лингвистикон арæхстдзинад (компетенци) – зонин мадæлон æвзаджы наукон бындуртæ, ирон литературон æвзаджы нормæтæ; бакусон дзырдуат хъæздыг кæныныл, райсын грамматикон зониндзинæдтæ; æвзаджы иуæгтæн анализ кæнынмæ арæхсын, æвзаджы дзырдуæттæй пайда кæнын зонин.

Культурæамонынады (культуроведческая) компетенци – ирон æвзаг ирон адæмы культурæимæ зонгæ кæныны фæрæз кæй у, уый æнкъарын; æвзаджы бастдзинад истори æмæ адæмы культурæимæ зонин, ирон ныхасмы этикетон нормæтæ зонин, пайда кæнынмæ сæ арæхсын

11-æм кълæсы ахуырадон программæйы курс аразгæйæ, хъусдард цæуы алыхуызон арæхстдзинæдтæ 5-9 кълæсты ахуырадон программæмæ.

11 –æм къласæн фæлхатгонд цæуынц хицæн грамматикон категоритæ: фонетикæ, лексикæ, дзырдарæзт, морфологи, Чиныг кæй нæй, уый тыххæй пайдагонд цæуы ныхасы – тематикон урочытæй. Текстты бындурон фæлхатгонд цæуы грамматикон æрмæг, стæй цæуы текстты концептуалон анализ. Текст ма æххæст кæны хъомыладон хæстæ дæр. Иумæйаг методикæйы скъоладзауты ныхасы рæзтыл куыст фæрæвдздæр кæнынæн амонинц текстимæ баст фæлтæрæнтæй пайда кæнын.

Ирон æвзаджы курсы мидис 11 къласы.

Ныхасы стильтæ. Литературон ныхас, йæ хицæндзинæдтæ. Литературон ныхасы лексикон, фонетикон, грамматикон æмæ стилистикон нормæтæ.

Хуымæтæг хъуыдыйад. Хуымæтæг хъуыдыйады æууæлтæ. Хуымæтæг хъуыдыйады хуызтæ ирон æвзаджы. Дывæрсыг хъуыдыйад.

Синтаксис. Пунктуаци. Синтаксис куыд æвзаджы хай. Синтаксисы иуæгтæ. Синтаксисон бастдзинады хуызтæ. Дзырdbасты нысаниуæг. Домгæбастдзинады хуызтæ ирон æвзаджы.

Кыялендарон - тематикон пълан ирон аевзатгәй 11-æм кыласæн

№	Сæргонд Темæ	Сах	Ным	Урочы темæ	Фæстиуджытæ	Хæдз./к.
1.	Разныхас. Литературон ныхас, йæ хицæндзинæдтæ 1с.	1		Ныхасы стилийтæ. Литературон ныхасы лексикон, фонетикон, грамматикон æмæ стилистикон норматæ.	Зонын: Цыбыр тексттыты стилистикон аевзæрст (Сæ стилистикон хицæндзинæдтæ Алыхуызон тексттытæ (стилытæм гæстæ) аразынныл фæлтæрын.	Цыбыр ныв. Мад. аевзат-гыл.
2	Æрмагт фæлхатын морфологиæ.	1		Номдарты бирæон нымæст, миногонты растфыссынад барæн бæрц, мивдисджыты растфыссынад ивтуыл афоны.	Зонын: раст, æнæ рæддыдæй фыссын; хъуыдыйад, текстты орфограмматæ аевзарын. Арæхсын: орфографион æмæ грамматикон рæддыдтæ агурын хъуыдыйад, текстты.	Цыбыр текст равзарын.
3	Бацауæн контролон диктант.	1		Растфыссынады æгъдæуттæ сфæлхат кæнын; сбæрæг кæнын зонындзинæдтæ рацыл армæгæй.	Зонын: раст, аив æмæ æнæ рæддыдæй фыссын. Арæхсын: орфограмматæ æмæ грамматикон рæддыдтæ агурын	Текстмæ хæстæ.
4	Синтаксис куыл аевзатджы хай. синтаксисы иуæттæ. Синтаксисон бастдзинады хуызтæ. 20с.	1			.	Цыбыр текстмæ инд. хæстæ.
5	Ныхасы стилийтæ(иумæйаг афæлтæст.) 2с.	1		Литературон нихасы лексикон, фонети-кон, грамматикон норматæ	Зонын:Цыбыр тексттыты стилистикон аевзæрст (Сæ стилистикон хицæндзин- нæдтæ	Текст рав- зарын.
6	Этикетон нихасы арæзтыты милдис.	1		Ирон нихасы этикет. Фæлгондджын разагъдтытæ хуымæстæг нихасы.	Зонын: Алыхуызон тексттытæ ирон этикетты фæткыл аразын.	Саразын текст æмæ йæ равзар.
7	Сфæлдыстадон изложенин.	1		Изложенийы текст равзарын.	Зонын:Æмхæст текст хи нихæстæй фыссын. Арæхсын: литературон æмæ этикетон ныхасæй пайда кæнынмæ.	Изложени кæр. ахæц. кæнын.
8	Дзырдабаст æмæ хъуыды- йад куыл синтаксисон иуæттæ. 1с.	1		Бабаæттæ æмæ домтæ бастдзинæд-тæ, сæ хицæндзинæдтæ.	Зонын: Дзырдабаст æмæ хъуыды-ы æхсæн хицæндзинæдтæ. Арæхсын: Дзырдабастæй хъуыды-йæдтæ аразынмæ.	Индивидуалон хæстæ.

9	Хуымаетаг хьуыдынад, йае грамматикон аеуаелтае.			Хуымаетаг хьуыдынайды хуызтае ирон аеваджы. Дываерга хьуыдынад.	Зонын: Хуымаетаг хьуыды-ды стилистикон функцитае. Ареахсын: Алыхуызон хуымаетаг хьуыды-тае аразынымае.	Хуымаетаг хьуыды-тае рав-зарын. §2, фэагт. 3(4абз.)
10	Фарстон, разангадгае-ае аегае хьаерон хьуыды-ты хипаендзинаелтае, сгае стилистикон хастае ныахасы(тексты мидаега.)	1		Фарстон, разангадгаеае аегае хьаерон хьуыдыгаелды хипаендзинаелтае, сгае стилистикон хастае ныахасы (тексты) мидаега.	Зонын: Хьуыдыгаелды аеваерст, алыхуызон хьуыдыгаелгае ныахасы (тексты) пайда каанын, хьуыдыгаелды загтыды нысан аегае аенкараенджын ахуырст ивын. Ареахсын: Тексты стилистикон аеваерст каанынымае.	§3, фэагт. 4. индивидуалон хастае.
11	Иуваерсыг хьуыдыгаелтае ирон аеваджы.	1		Иуваерсыг хьуыдыгаелды хипаендзи наелтае, сгае стилистикон функцитае.	Зонын: Иуваерсыг хьуыдыгаелтае аеваарын, тексты мидаега сгае пайда каанын. Сгае функционалон нысануаега иртасынымае сын ареахсын.	§5, фэагт 1(1абз.)
12	Сидаеа. Баваерга дзырдтае, дзырдаелтае аегае хьуыдыгаелтае.	1		Сидаены функционалон нысануаега. Баваерга дзырды функционалон нысануаега	Зонын: Хьуыдыгаелды аеваерст, текст сидаеа -гае, баваерга аеаелтаегае аегае аеахуыз -он уаелтаегае парахатдаеа каанын; тексты иумаегааг аеваерст, йае функционалон аеваерст; хьуыдыгаелтае аеваарын сидаенимае.	§9, фэагт. 4(1-аг абз. Тых. ; 5, 6 абз. Даем.)
13	Хьуыдынайды аеахуызон уаелтае.	1		Аеахуаеаеае нысаелтаегае сидаеа, баваерга аеаелтаегае аегае аеахуызон уаелтимае.	Зонын: Аеахуаеаеае нысаелтаегае раст аегае аеаеае раядыдаегае аеваарын; текст аеахуызон уаелтаегае парахатдаеа каанынымае аеахуаеаеае.	§7, фэагт. 2.
14	Практикон куыст.	1		Тексты иумаегааг аеваерсты фэауцы раяды аеагаега фэаххатын.	Зонын: тексты орфографин, грамматикон аегаеае пункутауаеаеае аеваерст.	Текст кааронимае аахуаеае каанын.
15	Афеады аеабиасы административон контролон диктант.	1		«Хьаеабатыр хастон.» Собаегае каанын зоньиндзинаелтае хуымаетаг хьуыдынайды мидаега аеахуаеаеае нысаелтаегае.	Зонын: аив, раст аегае аеаеае раядыдаегае фысыын; Ареахсын: Хьуыдыгаелтае аегае аеабаегае фыст каанынымае.	
16	Раядылты куыст	1		Диктанты раядылтае равзаарын; даениаелтаегае сгае бафидар каанын.		
2-аг полугодии.						
17	Хьуыдыгаелтае иртастонд уаелтимае.	1		1. Иртастонд уаелтигы функционалон нысануаега. 2. Аеахуаеаеае нысаелтаегае иртастонд уаелтимае.	Зонын: Хьуыдынайды аеваерст, тексты пункутауаеаеае аеваерст каанын. Ареахсын: Раст, аеаеае раядыдаегае фысыынимае.	

18	Дзырдыты рæнхъæвæрд ирон æвзæджы.	1		1. Дзырдыты рæнхъæвæрды синтаксисон æмæ стилистикон нысануæг. 2. Сæйраг æмæ фæрссаг уæнгты бынат	Хуыдыйæдты æвзæрст, прозаикон æмæ поэтикон тексты æвзæрст.	
19	Сфæлдыстадон куыст.	1		Рацыд æрмæг сфæлхат кæнын хуымæтæг хуыдыйæдтæй.		
20	Рæдыдтыл куыст. Комкоммæ æмæ фæрссаг ныхас.	1		1. Комкоммæ æмæ фæрссаг ныхасы арæст. 2. Комкоммæ æмæ фæрссаг ныхасы синонимикæ.	Зонын: Комкоммæ ныхас аразыныл фæлтæрын, Арæхсын: Комкоммæ ныхасæй фæрссаг ныхас аразынымæ.	
21	2с.	1		Æрхæцæн нысæнттæ комкоммæ ныхасимæ.	Зонын: Тексты пунктуацион æвзæрст кæнын. Арæхсын: Раст æмæ æнæ рæдыдæй фыссынымæ; æрхæн нысæнттæраст æвæрынымæ.	
22	Вазыгджынхуыдыйæдтæ. 10с.	1		Хуымæтæг æмæ вазыгджын хуыдыйæдты синонимикæ. Æрхæцæн нысæнттæ вазыгджын хуыдыйæдты.	Зонын: Вазыгджын хуыдыйæдтæ æвзæрст, вазыгджын хуыдыйæдæй хуымæтæг аразын. Арæхсын: Тексты пунктуацион æвзæрст кæнынмæ; вазыгджын хуыдыйæдтæй ныхасы (тексты пайда кæнынмæ.)	
23	Бабæтгæвазыгджын хуы- дыйад.	1		Бабæтгæвазыгджын хуыдыйæдты хуызтæ æмæ сæ арæст.		
24	2с.	1		Бабæтгæвазыгджын хуыдыйад.		
25	Ныхасы рæзтыл куыст.	1		Сочинени грамматикон хæсимæ. (хæс: тексты спайда кæнын бабæтгæвазыг-джын хуыдыйæдтæй.	Зонын: Сочинени грамматикон хæсимæ фыссынымæ; вазыгджын хуыдыйæдтæй раст пайда кæнын; Арæхсын: бæрæг бæлвырд фæткыл хуыдытæ равдисынымæ..	
26	Рæдыдтыл куыст.	1		Сæйраг æмæ уæлæмхæст хуыдыйæд-тæ. Уæлæмхæст хуыдыйæдтæ бынат домгæвазыгджын хуыдыйæдтæ.	вазыгджын хуыдыйæдтæй ныхасы (тексты пайда кæнын).	
27	Домгæвазыгджын хуыды- йад. 3с.	1		Бæтгæтæ æмæ бæтгæг дзырдтæ дом-гæвазыгджын хуыдыйæдтæ.	Зонын: Вазыгджын хуыдыйæдтæ æвзæрст, бабæтгæвазыгджын хуыдыйæд-тæй домгæвазыгджын хуыдыйæд ара-зын,	
28		1		Æрхæцæн нысæнттæ домгæвазыг-джын хуыдыйæдты.		
29	Домгæвазыгджын хуыды- йад кæрд уæлæмхæст ху- ыйдыйæдтæ	1		Пунктуаци домгæвазыгджын хуыды-йæдты.	Арæхсын: Текст пунктуацион æвзæрст кæнынмæ.	
30	Контролон практикон	1		Сбæрæг кæнын вазыгджын хуыды-		

	куыст.			йæдты пунктуаци.		
31	Æнæбæттæг вазыгджын хъуыдыйæдтæ.	1		Къæдзыг, стъæлф æмæ къæдзыг æнæбæттæг вазыгджын хъуыдыйæдты.	Зонын æмæ арахсын раст æвæрын æрхæцæн нысæнттæ домгæвазыгджын хъуыдыйæдты.	
32	Текст æмæ йæ арагт.	1		Тексты хайттæ(ВСИ, абзац.) Бастдзинады хуызтæ тексты: цæгон æмæ параллелон бастдзинад.	Зонын æмæ арахсын: Текст нумæйаг æвæрст, текст аразынмæ.	
33		1		Текст айвæгæнæн синтаксисон мадзæлт - тæ.		
34	Афæдзы кæронны админис- тративон крнтролон диктант.	1				

**График реализации рабочей программы
по осетинскому языку в 11 классе**

№	Наименование разделов и тем	Всего часов	В том числе на:							Примерное количество самостоятельных, тестовых работ, зачетов, словарных диктантов
			уроки	Контрольных	Дата	Изложений	Дата	Сочинений	Дата	
1	Æрмæг фæлхатын	3	2	Бацæуен контролон диктант.						2
2	Ныхасы стилигæ	13	12			Тæурæгъон текстмæ				3

				сөрфүстү элементтге бахассын			
3	Хуымаетаг хъуыдыйад, йае грамматикрн аууаелтае.	8	7	Афæдзы амбысы админис- страцион контролон дик- тант.			4
4	Вазылджын хъуыдыйаелтае.	10с.	8	Афæдзы кæронны админис- трацион күрнтрололон диктант		Нывæуагæн тæрхæнттге хæрзæгъдæудзындады тыгххей.	6
Итого:		34	29	3	1	1	15

Оценочные материалы к контрольным диктантам по осетинскому языку в 11 классе.

№	Тема	Сбæрæгæннинаг фæрстæгæ
1	Бацæуагæн контролон диктант	Хъæлæсонты æмæ æмхъæлæсонты растфыссынал: Хъæлæсон о дзырды райдайæны; хъæлæсон е дзырды райдайæны; дзырды райдайæны хъæлæсон у; дзырды райдайæны з кæнæ с-; æмхъæлæсонтæ дæртъæвæттинæй; дзырды кæрон дæртъæвæтин æмхъæлæсонтæ. Морфологон принципты растфыссынал: сæ кæрæтты л, р, м, н, й, у цы дзырдтæн вæййы, уыдонны бирæон нымæц аразгæйæ; фæсæфтунтæ -аг, -ад, -он-ы разæй æмхъæлæсонтæ; барæн бæрцы фæсæфтун -дæр миногонты æмæ фæрсдзырдты; разæфтунтæ а-, ра-, ба-, æрба- æфтыд; вазылджын мивдисджытæй арæзт номдартæ, миногонтæ, миногмита æмæ фæрсалгмитæ; разæфтун фæ- æфтыд; разæфтун æнæ- æфтыд; разæфтунтæ æ-, æм-, раз-, дæл-, уæл-, бын-, фæс-ы; зылантон мыртæй райдайæ фæсæфтунанты (-дзаг, -дзæг, -джын, -гай, -дæр); бындурты фæсæфтунтæ -аг æмæ -æг-ы разæй; барæн бæрцы фæсæфтун -дæр миногонты; вазылджын миногонтæ; миногонтæ уидаг дывæр кæнын; цæсгомон номивджыты цыбыр формæтæ; вазылджын номивджытæ; амонгæн номивæг а фыссын; æппæрицæг номивджыты Растфыссыналтæ: мивдисджыты ивгъуыд афоны кæрæтты; мивдисджыты ивгъуыд афоны бындур -вд кæнæ -гъ; мивдисджыты ивгъуыд афоны бындурты фæсæфтунтæ -г кæнæ -ст; фæсæфтун -д-йы фæрцы арæзт; вазылджын мивдисджыты æххуыстæнæг мивдисæг уæвын мивдисджыты æнæцæсгомон формæты; разæфтун ны- æфтыд Пунктограммæтæ: - хуымаетаг хъуыдыйады (иуæвæрыг, æнæххæст) æмæ вазылджын хъуыдыйады синтаксис Пунктограммæтæ: - хуымаетаг хъуыдыйады (иуæвæрыг, æнæххæст) – сидæнтимæ, бавæртæ дзырдтимæ, хъуыдыйады æмхуызон уæнгтимæ, æвæстхæртимæ, бæлвыдгæнæг дзырдтимæ; æмæ вазылджын хъуыдыйады синтаксисы вазылджын
2	Афæдзы амбысы административон	Пунктограммæтæ: - хуымаетаг хъуыдыйады (иуæвæрыг, æнæххæст) æмæ вазылджын хъуыдыйады синтаксис